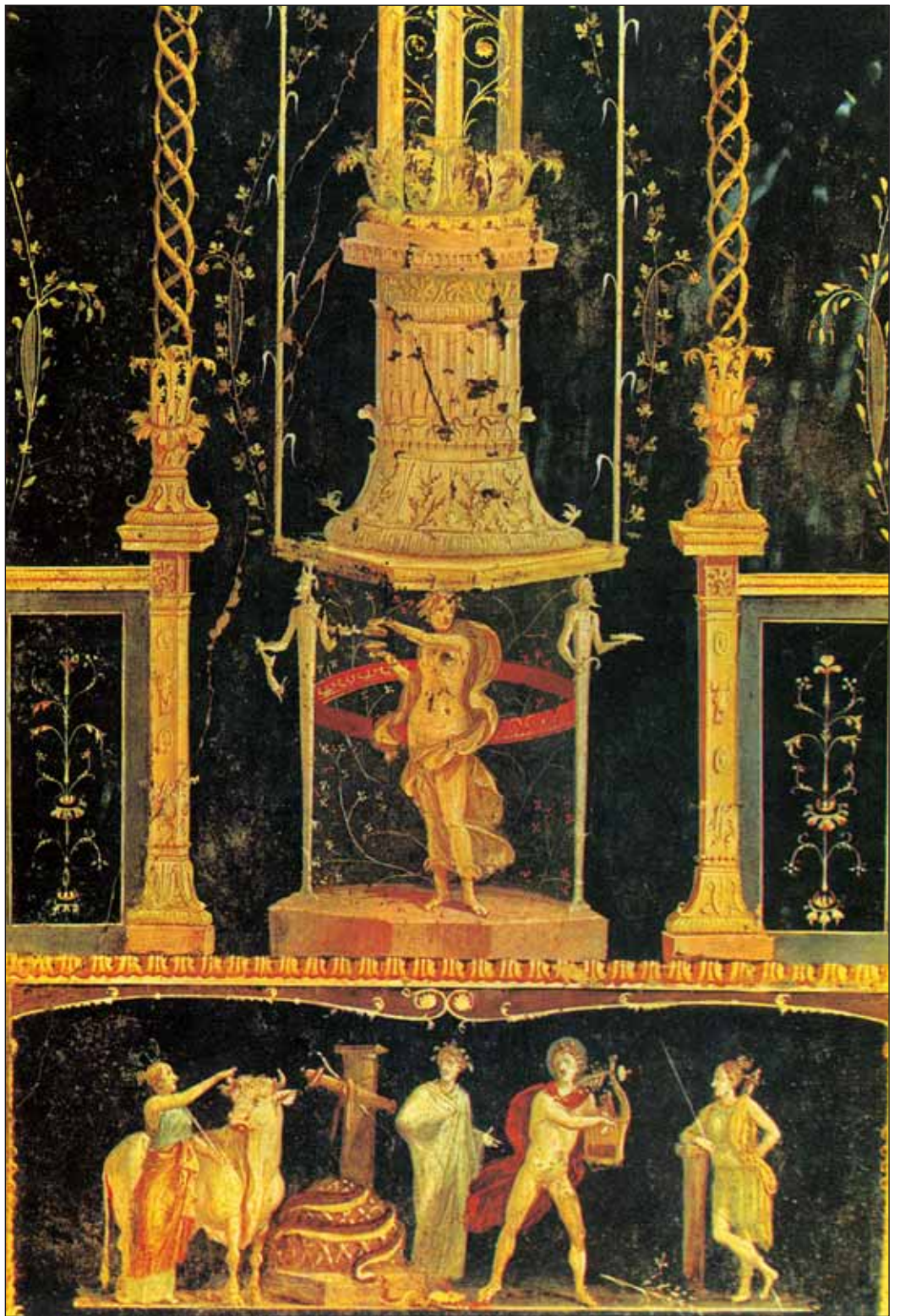


VOJTĚCH ZAMAROVSKÝ

# DĚJINY PSANÉ ŘÍMEM



VOJTĚCH ZAMAROVSKÝ  
DĚJINY  
PSANÉ ŘÍMEM



---

VOJTĚCH ZAMAROVSKÝ

# DĚJINY PSANÉ ŘÍMEM



  
PERFEKT

© Vojtěch Zamarovský 1967, 1995, 2005  
Photography © Peter Zamarovský, archiv 2002  
Illustrations © Otakar Pok, 1995  
Design © Lubomír Mika 2005  
Czech edition © PERFEKT 2005

Vojtěch Zamarovský  
**DEJINY PSANÉ ŘÍMEM**

Čtvrté, přepracované české vydání  
Odborná konzultace a autor obrazového scénáře  
doc. PhDr. Pavol Valachovič, CSc.  
Autoři fotografií Dr. Peter Zamarovský a archiv  
Autor ilustrací Otakar Pok  
Grafická úprava Lubomír Mika

*Frontispice:* Freska  
z domu Vettiovců  
v Pompejích. Dole  
Apollo s Dianou  
(Artemidou) a obětování  
skotu; nahoře tančící  
bakchantka

*Titulní list:* Tiberiův  
achát. Zobrazen císař  
Tiberius, jeho matka  
Livie a jeho synovec,  
adoptivní syn  
Germanicus. Národní  
knihovna, Paříž

Vydal Perfekt, a. s., Karpatská 7, 811 05 Bratislava,  
jako svoji 399. publikaci.

Rok vydání 2005

Odpovědná redaktorka PhDr. Eva Jandová

Sazba a zalomení Alias Press s. r. o., Bratislava  
Vytiskly Tlačiarne BB, s. r. o., Banská Bystrica

ISBN 80-8046-297-6

|  |           |
|--|-----------|
| <b>ÚVODEM</b>  | <b>9</b>  |
| <b>I. ŘÍMSKÉ KRÁLOVSTVÍ</b>  | <b>13</b> |
| I. ZALOŽENÍ ŘÍMA   | 14        |
| Byl Řím vůbec založen? Římané o svém původu: prolog v hořící Tróji. Aeneas pluje do Itálie. Romulus a Remus. „Tak se staň každému, kdo přeskochí moje hradby!“ Ženy pro Řím. Kapitolská vlčice   |           |
| 2. ETRUSKOVÉ, ŘEKOVÉ, LATINOVÉ   | 23        |
| Nejstarší Itálie. Záhadný národ Etrusků. „Za dnešního stavu vědy neřešitelný problém.“ Neapol, Sybaris, Sicílie: řecký západ. Pestrá směs kmenů zvaných Italikové. Latium a město na sedmi pahorcích. Proč právě Řím?                        |           |
| 3. SEDM ŘÍMSKÝCH KRÁLŮ   | 37        |
| Romulovi nástupci. Boj o Alba Longu: Horatiové a Curiatiové. „Řím nebyl postaven za jediný den!“ Král Servius Tullius dělá revoluci. Náboženství bez extáze: bohové, kněží a věštci. Sebevražda zneuctěné Lucretie. Vyhánění králů – navždy! |           |
| 4. LEGENDY, FAKTA A DĚJINY   | 49        |
| Věda o tom, co bylo. Letopisy, básně a očitá svědectví. Římané píší své dějiny. Dokumenty z terénu o rozloze 5 000 000 km <sup>2</sup> . Moderní historikové: bezpočet knih o Římě. Otázka faktů a otázka hodnocení. Epochy římských dějin   |           |
| <b>II. ŘÍMSKÁ REPUBLIKA</b>  | <b>69</b> |
| 5. MĚSTO, LIDÉ, INSTITUTE  | 70        |
| Vyhlášení republiky. Patricijové, plebejové a podobenství Menenia Agrippy. Lidová shromáždění, senát, úřady. Zákony na dvanácti deskách. „Římské občanství je privilegiem.“ Ekonomická základna. Armáda připravena dobýt svět                |           |

|   |            |
|---|------------|
| <b>6. BOJE O ŘÍM, VÝBOJE V ITÁLII</b>   | <b>90</b>  |
| <p>Rudý prapor nad Palatinem. Hrdinové a zrádcové: je dovoleno zvítězit bez rozkazu? Vpád Galů a kapitolské husy. Tři války se Samnity. Bitva u Auscula: „Pyrrhovo vítězství“. Dobytí města Volsinií. Řím pánem Itálie</p>                        |            |
| <b>7. ŘÍM VLÁDCEM STŘEDOMOŘÍ</b>  | <b>108</b> |
| <p>Nepřátelé a sousedé. První punská válka a římský skok za moře. Hranice Itálie se posouvají k Alpám. „Hannibal před branami!“ Legie si podmaňují Řecko Třetí punská válka: „Kartágo musí být zničeno!“ Římské provincie Afrika a Asie</p>       |            |
| <b>8. BOUŘE OBČANSKÝCH VÁLEK</b>  | <b>128</b> |
| <p>Problémy z velikosti. Bratři Gracchové v boji za půdu a demokracii. Války s nepřáteli, válka se spojenci. Marius, Sulla a krize republiky. Otroci se chápou zbraně: Spartakus. Crassus, Pompeius a Caesar. „Kostky jsou vrženy!“</p>           |            |
| <b>9. ZÁNİK REPUBLIKY</b>   | <b>150</b> |
| <p>Caesar prvním mužem Říma. „Ať byl jakýkoli, vládl moudře a blahodárně.“ Vražda, jež otřásla světem. „Jsi, hrůzo, puštěna, teď val se dál...“ Poslední bitva občanské války. Mlčely v Římě Múzy? Dědictví republiky</p>                         |            |
| <b>III. ŘÍMSKÉ CÍSAŘSTVÍ</b>  | <b>169</b> |
| <b>10. RANÉ CÍSAŘSTVÍ</b>   | <b>170</b> |
| <p>Začátek nové epochy. „Činy božského Augusta.“ Vergilius, Ovidius, Horatius: zlatý věk římské poezie. „Zanechávám po sobě město z mramoru...“ Vláda juliovsko-claudiovské dynastie. Císařové či lidské obludy? Velice změněný Řím</p>           |            |
| <b>11. ŘÍM PÁNEM SVĚTA</b>  | <b>192</b> |
| <p>„Rok tří císařů“ a dynastie Flaviů. Exkurs o Židech a křesťanech. Traianus, Hadrianus, Marcus Aurelius: vrchol římské moci a slávy. Staví se Koloseum, staví se na všech stranách světa. Literatura „stříbrné doby“. Rozkvět provincií</p>     |            |
| <b>12. ŘÍŠE V KRIZI</b>   | <b>221</b> |
| <p>Dynastie Severů. Problémy, reformy a Caracallův edikt o římském občanství. Vojenští císařové: v říši vládnou zmatky. Diocletianova absolutní monarchie. Pronásledování křesťanů a císař Constantinus. Řím přestává být hlavním městem říše</p> |            |

Konstantinopolis (Cařihrad), dnešní Istanbul. Křesťanští císařové a Iulianus Apostata (Odpadlík). Rozdělení říše. Poslední květy antické kultury. Barbaři na hranicích, barbaři v Římě. Romulus Poslední

ZÁVĚREM 254

**PŘÍLOHY 255**

POZNÁMKA 255

PŘEHLED ŘÍMSKÝCH MĚR A VAH 255

PŘEHLED ŘÍMSKÝCH MINCÍ 256

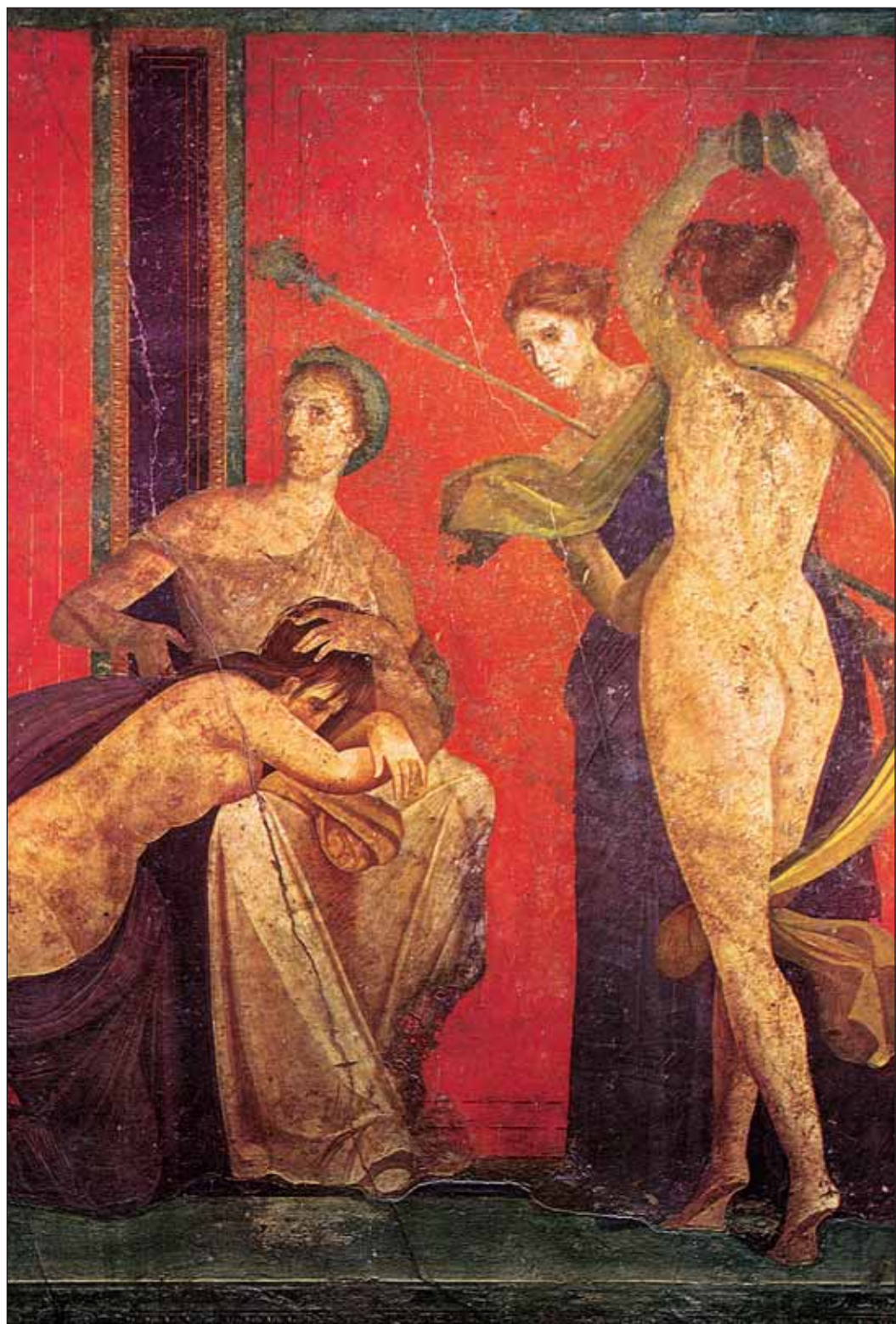
ŘÍMSKÁ OSOBNÍ JMÉNA – zkratky 256

PŘEHLED ŘÍMSKÝCH CÍSAŘŮ 257

PŘEHLED LITERATURY 260







*O městě, jež se nazývá věčným, mluví tato kniha. O jeho cestě od bezvýznamnosti ke světovládě, o jeho válkách i kulturních památkách, o jeho hrdinských i všedních dnech, o jeho slávě i o rubu jeho slávy. O jeho dějinách v době nenávratného mládí lidstva, jemuž říkáme antika.*

*„Řím je nejproslulejší a nejpamátelnější město v Evropě,“ napsal před mnoha léty Kollár; je to však zároveň jedno z nejkrásnějších a nejpůsobivějších měst na světě. Zdobí je nádherné paláce a chrámy z minulých století a je jich v něm více než jinde; moderní architektura je s nimi v souladu. Vystupují v něm z hlubin trosky antických staveb, jež jsou rozlehlejší než v Athénách a mohutnější než v Babylóně; ve svých muzeích skrývá umělecké poklady, jakými se nemohou chlubit sbírky v Paříži, Londýně, New Yorku. Velkolepostí svých náměstí a parků se stalo vzorem jiným velkoměstům; triumfálními oblouky a vítěznými sloupy rovněž. Výzdobou a množstvím fontán předčí Versailles, malebnými zákoutími Cařihrad, kouzlem podvečerního letního nebe Bagdád i Káhiru. Přitom je to město, kterému vděčí nejvyspělejší část lidstva za základy své civilizace a kultury. Jistěže má své problémy; není však člověka, kterého by nechávalo lhostejným. Kdo v něm žil podle své chuti a vůle, potvrdí, že dni v Římě jsou nikoli pochyblivým, ale stálým svátkem pro celý život.*

*Jsou tři Římy nad sebou, jak se říká: moderní, renesančně-barokní a antický. Ve skutečnosti existují vedle sebe*

*a tvoří harmonický celek. Každý z nich si zasluhuje stejnou pozornost. Tato kniha mluví jen o antickém: jejím hrdinou jsou jeho dějiny.*

*Dějiny Říma poutají pozornost autorů i čtenářů už přes dvě tisíciletí. První díla o nich vznikala již v době, kdy měl Řím své dějiny takřkajíc teprve před sebou. Kolik jich bylo napsáno dodneška, nedokázal zjistit ani Historický ústav Římské univerzity.*

*Tento zájem je pochopitelný; dnes stejně jako v minulosti. Řím byl po dlouhá staletí vládcem téměř celého známého světa; hranice jeho říše sahaly od Perského zálivu po Severní moře, od horního Nilu po Dunaj a za dolní Rýn, od předhoří Kavkazu po hory Atlasu. Otázka, jak vytvořil tuto říši, vzrušovala lidi už ve starověku; s rozpačitým údivem pak zkoumali lidé pozdějších dob, jak tato říše zanikla. Stejnou pozornost jako všeobecným dějinám Říma věnovali i vývoji jeho politických institucí, jeho vojenství, jeho hospodářskému životu, jeho společenskému zřízení, jeho právu. Jiní zas podrobně zkoumali dějiny římské literatury, architektury, sochařství a malířství, římské filozofie a římského náboženství. Činili tak a dosud tak činí z touhy po poznání, jež je sama dostatečným důvodem tohoto zájmu, ale i pro poučení z římských zkušeností. A hlavně pro výjimečný význam římského dědictví: bez antického Říma by nebylo moderní Evropy a ani toho, co Evropané vytvořili v jiných světdílech, ať už to hodnotíme jakkoli.*

*Vlevo:  
Nevěsta a tančící  
bakchantka. Freska z Vily  
mysterií v Pompejích*

VOJTĚCH  
ZAMAROVSKÝ

DĚJINY  
PSANÉ ŘÍMEM

Řím samozřejmě nezanechal po sobě jen kladné vzory. Jeho dějiny jsou naplněny jak činy opravdu anticke velikosti, tak i příklady nízkosti, ušlechtilosti i nesmyslnou krutostí, imponující tvůrčí energií i tupou netečností. Nemíníme je idealizovat, ani stavět do nepříznivého světla: jde nám o objektivní pohled z pozice nestranného pozorovatele. Je to pro nás tím snadnější, že ačkoli jsme spoludědci antického Říma, nejsme potomky Římanů – ale ani barbarů, kteří byli jejich nepřáteli.

„Jen v Římě se může člověk připravit na Řím,“ řekl Goethe. Řídil jsem se jeho slovy: některé pasáže této knihy vznikly přímo na Foru nebo na Palatinu, jiné na cestách Itálií a těmi zeměmi, „kde vládl kdysi Řím“. Přesto však základ k jejímu zpracování tvořila díla antických i moderních historiků, z nichž hlavní jsou uvedena v Přehledu literatury. Tato kniha je rovněž jen přehledem, vždyť dějiny antického Říma trvaly přes tisíc let! Snažil jsem se však o to, aby v ní bylo co nejvíce faktů a co nejméně mezer – ale přitom dost místa pro přemýšlení a vlastní závěry čtenáře. Vždyť historie je vždy tak trochu dialogem mezi současností a minulostí...

Prosinec 1966

V Římě může člověk též nejlépe přemýšlet o knize o Římě, kterou napsal před mnoha lety. O tom, co by se mělo v ní upravit, na co by se měl položit větší důraz, co by se mělo zkrátit a co rozšířit, co případně přehodnotit. Pokusil jsem se o to. Jinak jsem v ní ještě sjednotil letopočty podle mezitím vyšlé Encyklopedie antiky (Academia 1973), znovu doplnil přehled literatury a odstranil drobné nepřesnosti. Využil jsem také možnosti, kterou mi poskytlo nakladatelství, abych v tomto třetím českém vydání rozšířil ilustrační doprovod a zařadil do něho i barevné fotografie. Mapy a kresby jsou vyhotoveny zvláště pro tuto knihu; za jejich výstižnost a pečlivost děkuji jejich autorovi. Zvláštními díky jsem zavázán univ. prof. Dr. Miloslavu Okálovi, DrSc. a dr. Ladislavu Vidmanovi, Csc. za připomínky k prvnímu vydání této knihy, které jsem k jejímu prospěchu uplatnil i ve vydáních dalších.

Věřím, že přemýšlivému čtenáři se v této uchvátané době dostává do rukou kniha, která mu přinese nejen informace, ale podnítl ho k úvahám o kořenech evropské současnosti jak umělecky kulturních, tak politických, právních a morálních, a doufám, že toto dílo bude pro čtenáře příspěvkem k obrazu, který si vytváří o vývojovém civilizačním proudu lidstva.

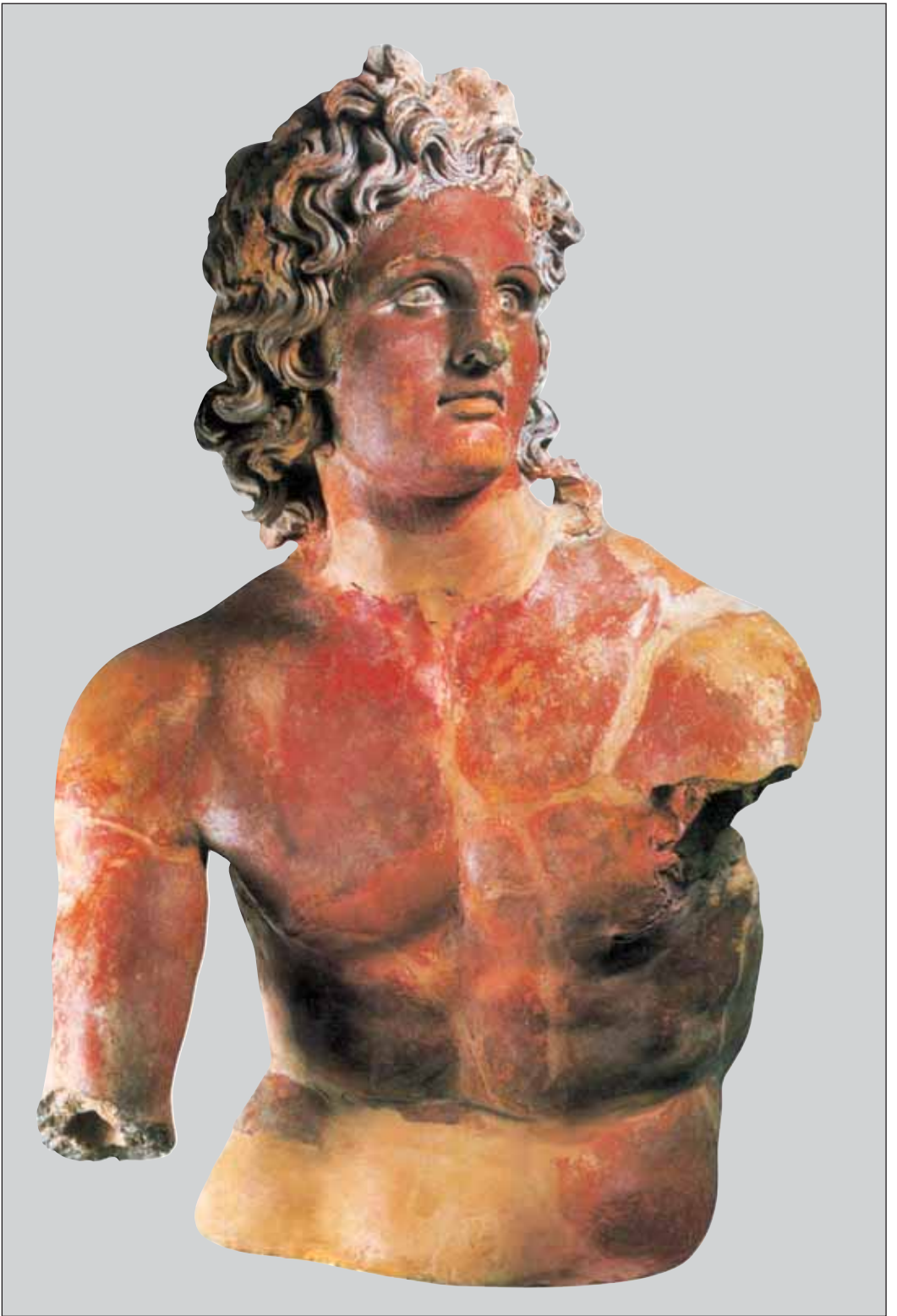
VZ Duben 2005

VZ

Vpravo:  
Hráč na dvojitou píšťalu.  
Freska z etruské hrobky  
Leopardů v Tarquiniích,  
5. stol. před n. l.







---

# I. ŘÍMSKÉ KRÁLOVSTVÍ



Pár okřídlených koní ze zápřahu ze štítu chrámu v Tarquiniiích. Pálená hlína, asi z r. 300 před n. l.

# 1. ZALOŽENÍ ŘÍMA



Tintoretto: Mars, římský  
bůh války, a bohyně  
Venuše překvapeni  
bohem Vulkánem,  
jejím manželem

„Řím byl založen roku 753 před naším letopočtem,“ uvádí se v historických přehledech a příručkách. V některých dokonce stojí, že se tak stalo 21. dubna, a v přesnějších bývá připojeno, že toto datum se opírá o „římskou tradici“. Zakladateli Říma byli pak podle téže tradice bratři Romulus a Remus.

Přesnost a jednoznačnost vzbuzují důvěru a neustálé opakování věrohodnost. Staří Římané neuváděli však po dlouhá staletí rok založení svého města přesně ani jednoznačně; zdá se, že vůbec netušili, jaké to bude jednou důležité učebnicové datum. Teprve v posledním století před naším letopočtem přijali odhad historika

a spisovatele Marca Terentia Varro-  
na, že Řím byl založen „třetího roku šesté olympiády“ (první olympiáda se konala podle řecké tradice roku 776 před n. l.). Z tohoto údaje vypočítal pak v šestém století našeho letopočtu římský opat Dionysius Exiguus, že k „založení Říma“ došlo roku 753 před n. l.; mohlo však k němu stejně dobře dojít i roku 754 před n. l. (Byl to týž Dionysius Exiguus, který se zmýlil nejméně o čtyři roky při výpočtu data „narození Krista“, když hledal základ pro začátek našeho letopočtu.) Staletí však tento výpočet posvětila, a kdyby nebylo v knihách jiných fikcí vydávaných za fakta, mohli bychom být docela spokojeni.

Historickou tradici dnes zpravidla nezavrhujeme; zkušenosti nás poučily, že občas obsahuje zrnko pravdy. Jenže v případě Romula a Rema jde o osoby, které byly příliš vznešeného původu, než aby mohly být lidmi z masa a krve. Jejich otcem byl bůh války Mars, syn nejvyššího boha Jova a jeho manželky Junony; matkou pak panna-vestálka Rhea Silvia. Po matce, jež byla dcerou albského krále Numitora, byli ovšem rovněž božského původu: jejich předkem v patnáctém pokolení byl hrdina Aeneas, syn bohyně lásky Venuše a vnuk samotného Jova. Římané byli

na sklonku 1. století před n. l. římský historik Titus Livius. Římané této výsady plně využili – historikové stejně jako básníci.

Z vůle bohů byl založen Řím, aby vzkvétal a mocně světu vládl, když padla slavná Trója... Jak se to stalo, v tom se mýty vcelku shodují; rozdílly se týkají jen některých nepodstatných podrobností a zveličili je teprve pozdější autoři. Nejznámější a nejrozšířenější zpracování těchto mýtů je v největším díle římské epické poezie, Vergiliově *Aeneidě*.

Historie pádu Tróje, jež tvoří prolog k založení Říma, je známa



Bůh Jupiter,  
nejvyšší římský bůh

Bohyně Juno,  
Jovova manželka

na tento vznešený původ zakladatelů svého města hrdí a používali ho jako jednoho z argumentů ke zdůvodnění své světovlády. Ti z nich, kteří tomu nevěřili, zdvořile o tom mlčeli – asi jako donedávna Japonci, když pochybovali, že jejich císař je přímým potomkem Slunce.

Co tomu říká moderní věda? Kupidivů – Řím prý nebyl pravděpodobně vůbec založen!

A rozhodně ne Romulem a Remem...  
Přesto však existuje!

„Dopřává se dávnověku výsada, že smí mísit lidské s božským, a činit tak počátky měst vznešenějšími,“ napsal

z Homéra a Vergilius si ji jen s obvyklou mírou tendenčnosti upravil pro římské potřeby. Nejvyššímu bohu Jovovi se znelíbil rod trójského krále Priama, a proto dopustil záhuby jeho města. Příčinu tohoto božského dopuštění Múzy Homérovi neprozradily: Priamus byl spravedlivý vládce a statečný muž, měl osmnáct manželek a padesát synů (kromě dvanácti dcer), oběti přinášel, bohy ctil a k lidem se choval vlídně. Ostatně pád Tróje určil už Osud, který je mocnější než všichni bohové. Vykonavateli tohoto díla záhuby se staly spojené armády achajských králů, které přitáhly z Řecka a po desetiletém obléhání Tróju zničily.



K výpravě proti Tróji měli achajští králové dobrý důvod: byla bohatým městem, plným zlata, stříbra, bronzu a krásných žen; kromě toho je znepokojovala její moc. To se však dovídáme z Homéra jen mimochodem; už v oněch dávných dobách bylo zvykem příčiny a záminky k válce zaměňovat. Tím podrobněji jsme však informováni o bezprostředním podnětu k válce. Priamův syn Paris unesl manželku spartského krále Menelaia, krásnou Helenu. Neučinil to docela sám, ale s pomocí svého přítele Aenea. A neučinil to dokonce ani výhradně z vlastní vůle; přiměla ho k tomu bohyně lásky Venuše, která mu slíbila za manželku nejkrásnější ženu pod sluncem, aby se mu tak odměnila, že jí ve sporu s bohyněmi Junonou a Minervou přiřkl prvenství v kráse. To ovšem na věci nic neměnilo: ať činy lidí řídí třeba bohové, jsou za ně odpovědní lidé. Přiměřeným trestem za únos královny manželky synem cizího krále byla podle dobových zvyklostí válka – s tím musel Paris i jeho otec Priamus počítat.

Achajští králové pochopitelně potřebovali k zdárnému výsledku války proti Tróji pomoc bohů; museli si je naklonit umírněností. Menelaus se tedy vypravil na radu svého bratra, mykénského krále Agamemnona, do Tróje, aby ukázal dobrou vůli a poskytl králi Priamovi možnost vyřídit věc po dobrém. Pro všechny případy vzal s sebou ještě obratného vyjednávače, ithackého krále Ulixa (čili Odyssea). Dopadlo to podle očekávání: Paris odmítl o Heleně vůbec mluvit a chtěl vrátit jen pokladnici, kterou mimochodem také unesl. Když se král Priamus postavil za svého syna, pohrozil mu Menelaus válkou, a když to nepomohlo, přešel od hrozby k činu. Požádal svého bratra Agamemnona, aby se jako nejmocnější achajský král postavil v čelo trestné výpravy proti Tróji.

Agamemnon zmobilizoval všechny achajské krále, se stotisícovou armádou připlul k maloasijským břehům a přepadl Priamovo město. Bleskový úder mu nevyšel, protože Trójané ho v čele s Priamovým nejstarším synem Hektorem odrazili, a tak přistoupil k obléhání. Deset dlouhých let ležel

pak s achajským vojskem před hradbami vysoké Tróje a sváděl s obránci nerozhodné bitvy. Co se mu však nepodařilo silou zbraní a hrdinstvím takových válečníků, jakými byli Achilles, Ajax, Diomedes nebo Patroclus, dosáhl válečnou lstí. Na návrh krále Ulixa dal postavit obrovského dřevěného koně, do jehož útroh se ukryli nejodvážnější bojovníci, pak spálil celý tábor, nalodil vojsko a odplul jakoby s nepořízenou domů. Trójané spatřili koně, a když se od zajatého Ulixova vojáka Sinona dozvěděli, že koně prý Achajci postavili z příkazu bohyně Minervy, aby chránil Tróju místo posvátné sochy, kterou z ní tajně unesli, vtáhli jej do města. Zbouřali dokonce část hradeb, protože byl tak veliký, že neprošel ani největší bránou. Nadšení šťastným výsledkem války uspořádali veřejnou oslavu a klidně se uložili k spánku. V noci pak vypustil Sinon z břicha koně ukryté bojovníky, kteří vtrhli do královského paláce, a svítlnou v průlomu hradeb dal signál Agamemnonovu vojsku, jež se pod rouškou tmy vrátilo k trójským břehům. Ráno jen kouřící trosky vyloupených chrámů a paláců připomínaly, kde stálo Priamovo město...

Nikdo z trójských vůdců neunikl achajským zbráním: už za války zahynul Priamův syn Hektor, jenž byl vrchním velitelem trójských vojsk; zahynul i Paris a ostatní Priamovi potomci, zahynuli vůdcové všech trójských spojenců, v poslední noci zahynul achajským mečem i sám trójský král Priamus. Kdo z předních Trójanů pád města přežil, padl do zajetí. Zachránil se z nich pouze jeden jediný muž.

Byl to Aeneas, někdejší Paridův přítel a vůdce dardanského vojska, které se hrdinsky bilo na straně Trójanů.

Osud mu totiž určil, aby přenesl oheň z trójského krbu na italskou půdu a založil tam město, z něhož pak vzešel Řím.

Aeneas byl nejsilnější a nejstatečnější obránce Tróje po Hektorovi. Trójské vojsko ho na slovo poslouchalo, král ho nazýval hrdinou nad jiné slavným

a trójský lid mu prokazoval pocty jako bohu.

Oplýval vším, co zdobí a ctí muže; měl také bezvadný původ. Byl synem dardanského krále Anchisa a bohyně lásky Venuše; po otci byl v sedmém pokolení potomkem nejvyššího boha Jova. Prvním jeho pozemským předkem byl Dardanus, zakladatel království, jehož jméno dodnes připomíná název průlivu mezi Marmarským a Egejským mořem. Za Dardanova vnuka Troa se toto království rozdělilo: starší Troův syn Assaracus zůstal v městě Dardanii a mladší syn Ilus založil nové město, jež pojmenoval po sobě Ilium a po otci Trója. Aeneův otec Anchises byl vnukem Assaracovým a Priamus Ilovým; přes své příbuzenské vztahy žili však oba králové v poněkud napjatém poměru, a když byl Priamus napaden Achajci, Anchises mu nikterak nespěchal pomoci. Teprve když achajský vojevůdce Achilles zničil město dardanských spojenců Lyrnessus, uzavřel Anchises s Priamem obrannou smlouvu a poslal do obležené Tróje pomocné vojsko, v jehož čelo postavil Aenea. Aeneas spojil svůj osud s osudem Tróje; přivedl do ní i svého otce Anchisa, syna Ascania a manželku Creusu. Všechno jeho hrdinství, stejně jako Hektorovo a padesáti tisíců trójských obránců, bylo však marné. Ale Osud, který určil záhubu Priamova rodu, určil Aeneovi, aby napříště vládl nad trójským lidem, „a po něm i vnukové vnuků, kteří se v budoucnu zrodí“. Unikl tedy jeho řízením z hořícího města a zachránil také otce Anchisa a syna Ascania; pro svou manželku se tam však vrátil už marně. Marně také toužil znovu vybudovat Tróju: nejvyšší bůh Jupiter mu přikázal, aby si našel nový domov v Itálii.

Těžce se loučil Aeneas se zemí svých předků; příkazu nejvyššího boha nemohl však neuposlechnout. Soustředil trójské uprchlíky, postavil dvacet lodí a odplul s nimi na západ. Věděl, že ho čeká skutečná křížová cesta, ale řídil se starou moudrostí: „Přemoci los jen snášením můžeš!“ Sedm let se pak plavil Egejským, Iónským a Tyrhenským mořem. Na Kréte se stal málem obětí moru, na Sicí-

lii se dostal pod soptící Etnu a k hrozným jednookým obrům Kyklópům, nebyl ušetřen setkání s obludnými Harpyjemi; za dlouhé cesty zemřel jeho otec. Když se vyhnul Skyllé a unikl Charybdě, zahнала ho bouře od italských břehů k severní Africe. Tam přistál v městě Kartágo, jehož královna Dido ho vlídně přijala a nabídla mu svou ruku i trůn. Z Jovo-va příkazu musel však k svému i jejímu žalu, který ji přivedl až k sebevraždě, pokračovat v plavbě. Dostal se znovu na Sicílii, a když se tam odebral k otcovu hrobu, trójské ženy mu zapálily lodě, aby ho přinutily ukončit nekonečnou cestu; podařilo se mu však požár uhasit. Nakonec překonal všechny překážky, které mu kladla do cesty zejména bohyně Juno, jež nenáviděla Trójany, protože ji kdysi Paris neuznal za nejkrásnější z bohyň, a se zbylými druhy se dostal do země určené mu Jovem.

Itálie je však příliš velká a Aeneas se v ní chtěl usadit na nejlepší místo, které by mu určili bohové. Jako zbožný muž vyhledal proto věštyni Sibyllu, aby mu zjevila jejich vůli. Místo odpovědi ho zavedla do hlubin podsvětí, kde se na to dotázal ducha svého otce. Podle jeho rady vplul pak do ústí řeky Tiberu a založil tam město.

Založením tohoto města Aeneova úloha v mýtech ovšem neskončila. Území kolem Tiberu nebylo zemí nikoho; žili tam Latinové, jimž vládl král Latinus, syn boha polí a lesů Fauna. Jak přijal Latinus Aenea, o tom se zprávy rozcházejí. Podle jedné verze prý přátelsky; podle druhé dovolil mu založit město teprve po boji, v němž byl přemožen. Nakonec mu dal za manželku svou dceru Lavinii. Na její počest nazval pak Aeneas nově založené město Lavinium.

O své město i manželku musel však Aeneas ještě bojovat. Latinové nesli s nelibostí, že se v jejich zemi usadili cizinci. Nelibost přerostla ve spory a spory v ozbrojené potyčky. Nepokojů využil král sousedních Rutulů Turnus, který se sám chtěl oženit s Lavinii a připojit ke své zemi Latinovo království. Postavil se do čela nespokojených starousedlíků a zaútočil na Aeneovo město. Trójané útok odrazili, a když jim přišli na

pomoc Etruskové, vedení dávným Turnovým nepřítelem Euandrem, rozpoutala se krutá válka. Rozhodl ji až souboj mezi vůdci obou stran, v němž Aeneas Turna zabil. Vítězný Aeneas potom dobudoval své město, spojil svůj lid s latinským a stal se jeho králem.

Ze spojení trójských přistěhovalců a latinských starousedlíků vznikl pak národ římský, jenž dostal jméno podle města, které založili pozdější Aeneovi potomci Romulus a Remus.

Jak dlouho vládl Aeneas ve své nové vlasti, mýty neříkají; ani ohledně jeho smrti nejsou zajedno. Shodují

kteřá nakonec převládla, byl Ascanius synem Creusy a Iulus je jen jeho pozdější římské jméno, pod kterým se proslavil v bojích o novou vlast. Tak či onak, odvozoval od něho svůj přímý původ historický rod Iulůů, z něhož nepocházel nikdo menší než Caesar. Na tento rod byla pak přenesena i věštba o vládě „vnuků, kteří se v budoucnu zrodí“ – s tím nepatrným rozdílem, že zatímco podle Homéra měl tento rod vládnout nad „trójským lidem“, podle Vergilia měl „vládnout celému světu“.

Po Iulovi vládlo v Albě Lonze jedenáct méně známých králů; vyznačo-



Kapitolská vlčice.  
Bronz. Etruská práce  
z 5. stol. před n. l.,  
(postavy jsou  
renesanční doplňky)  
Museo Capitolino, Řím

se jen v tom, že nakonec byl vzat na nebe a povýšen na boha. Jeho syn Ascanius čili Iulus založil pak město Albu Longu, jež se stalo přímým předchůdcem Říma.

U tohoto Ascania čili Iula se musíme na chvíli zastavit. Je to jeden z praotců Římanů, ale o jeho původu byly mezi Římany po dlouhou dobu spory. Na rozdíl od osvědčené zásady římského práva, že matka je vždy jistá, otec nejistý, byl u něho jistý jen otec. Podle jedné verze šlo tu o dvě osoby: Ascanius byl prý synem první Aeneovy manželky Creusy a Iulus synem Lavinie. Podle druhé,

vali se jen původem a schematickým hrdinstvím, někteří též spravedlností. Dvanáctým jeho nástupcem byl král Procas, který měl dva syny: staršího Numitora a mladšího Amulia. Když zemřel, nastoupil na trůn podle práva Numitor; Amulius ho však zbavil vlády a vyhnal. Protože nechtěl opakovat chybu svého bratra, který si trůn bezpečně nezajistil, dal popravit všechny jeho syny a dceru Rheu Silvii přinutil stát se kněžkou bohyně Vesty, což byla funkce spojená se slibem věčného panství. Jenže slib neslib, Rhea Silvía neodolala bohu války Martovi, což bylo při jeho síle

a zdatnosti pochopitelné, a v příslušné době mu pak porodila dvojčata Romula a Rema.

Zde se dostáváme k jednomu z nejznámějších příběhů římské mytologie, jenž má mnoho obdob v starší i novější době: u Sargona Akkadského v babylonských bájích, u Mojžíše v židovských, u Kýra v perských, u krále Ječmínka v našich. Jakmile se Amulius o narození eventuálních uchazečů o svůj trůn dozvěděl, přikázal vhodit je do řeky; stejný rozkaz vydal i ohledně Rhey Silvie. Sluhové dali oba chlapce do koše a odnesli k Tiberu, který byl právě rozvodněn. Položili koš na vodu a ohlášili Amuliovi splnění rozkazu. Krátce nato voda však opadla a koš s Romulem a Remem zůstal na suchu. Nezahynula ani Rhea Silvia: zachránil ji bůh řeky Tiberu, protože se mu líbila, a odvedl si ji ke svým pramenům a tam se s ní později oženil.

Po záchraně Romula a Rema před utonutím došlo i na jejich záchranu před hladem a zimou. Jejich pláč přilákal vlčiči, která žila v lese na nedalekém Palatinském pahorku. Seběhla k řece a odnesla je do svého doupěte v hluboké jeskyni; tam je pak kojila svým mlékem a zahřívala svým tělem. Jednou ji tak spatřil pastýř Amuliových stád, Faustulus. Vyčkal, až od chlapců odběhla, a odnesl je domů, kde je potom s manželkou Accou Larentiou ve společnosti svých dvanácti synů vychoval. Dodnes stojí na západním svahu Palatina Faustulova chýše, ve které Romulus a Remus vyrostli. Je kruhová, se slámenou střechou a pro šestnáct lidí poněkud nepohodlná. Lze ji však považovat za podobně neškodnou turistickou atrakci jako například Athéninu olivu na Akropoli nebo Adamův strom u Basry.

Prvním zaměstnáním Romula a Rema bylo hlídání stád a lov zvěře, což se v mytických dobách považovalo pro královské syny za docela přiměřené; Paris byl ostatně původním povoláním rovněž pastýř (na hoře Idě), Aeneas také (v Lyrnessu), dokonce i Herkules začal svou záchrannou kariéru ve světě mýtů jako pastýř (na hoře Kithaironu). Díky své vlčí kojné a zdravému životu v lesích stali se

z Romula a Rema zdatní junáci. O svém původu z božských předků nevěděli, o věci veřejné se nestarali, žili si prostě a spokojeně. Jak tomu už u mladíků bývá, nevyhýbali se ovšem měření sil ani šarvátkám. Zvláště spadeno měli na konkurenční pastýře, kteří pásli Numitorova stáda na nedalekém pahorku Aventinu. Při jedné z výprav na Aventinus byli však přemoženi a přivedeni do Numitorova domu. Numitor v nich poznal své vnuky (jak, to se přesně neví) a bez potíží je přemluvil k pomstě na Amuliovi. Sebrali své druhy z Palatina, vtrhli do Alby Longy, zabilí Amuliova a vrátili vládu Numitorovi.

Všechno bylo v nejlepší pořádku – až na to, že Romulus a Remus, vědomi si nyní svého královského původu, neměli kde vládnout. Protože nechťeli čekat, až jejich děd Numitor zemře a uvolní jim trůn v Albě, rozhodli se založit nové město.

Své rozhodnutí uskutečnili.

Tři sta let po založení Alby Longy vyrostly tedy na Palatinu *alta moenia Romae*, vysoké hradby Říma.

O umístění nového města na Palatinském pahorku se Romulus a Remus snadno dohodli. Bylo to neobyčejně příhodné místo: ve středu překrásné úrodné země, nad řekou spěchající k moři, ze tří stran chráněné strmými svahy a z jedné močály proti útokům zvěře i nepřátel. Šest jiných pahorků se mírně zdvíhala po všech stranách kolem Palatina. Tvořily jeho obzor i hradbu.

Dávno před Romulem a Remem byla na tomto pahorku osada a pevnost. Našel tu svůj domov hrdina Euander, syn boha Merkura, když byl nepřáteli vyhnán z rodné Arkádie. Od Euandra pochází i jeho jméno: nazval jej podle praotce Arkádanů Pallanta. Zde žil i Euandrův syn Pallas, statečný spojenec Aeneův, který padl v souboji s rutulským králem Turnem... V mnohem pozdějších dobách stály tu výstavné domy předních Římanů, mezi nimi Ciceronův, Crasův a Hortensiův; po nich tu měli své sídlo římscí císařové. První z nich, Augustus, si zde dal postavit kolem roku jedna rezidenci, kterou nazval